

B 7367-2020 	
 	
LA BARCELONETA. Història, arquitectura i art públic. PLANOL - GUIA El globus vermell El globus vermell www.elglobusvermell.org	RUA GIES D'ARQUITECTURA I URBANISME DE BARCELONA CAT
Producció www.la-barcelona.cat Correcció de textos Vicent Benítez Disseny gràfic Nacho Sanz www.nachosanz.com	Amb el suport de: Ajuntament de Barcelona Casa de la Barceloneta 1761 Agraïments Clara Albuja Morales Drets CC-BY-SA 4.0 per l'edició: El globus vermell 2020 CC-BY-SA 4.0 pels textos i les imatges: El globus vermell https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/

ARQUITECTURA

ESGLÉSIA DE SANT MIQUEL DEL PORT

Sant Miquel 39 bis • Pl. Barceloneta
Pedro Martín Cermeño.
Damià Ribas i Francisco Paredes. 1755
Ampliació: Elies Rogent. 1863

Concebuda com a parròquia per al nou barri, de planta quadrada i cúpula central sobre quatre pilars, mostra una certa influència italiana. La reforma d'Elies Rogent prolonga l'església i hi incorpora una nova cúpula sobre el fals creuer.

CASA DE LA BARCELONETA 1761

Sant Carles 6 • Sant Miquel 52 • Sant Elm 13
1761

Bé d'interès documental (D)
És l'única casa amb l'alçada inicial —planta baixa i pis— i amb tres façanes que queda al barri i, per tant, el millor exemple de com eren els edificis originals del segle xviii, malgrat les diverses transformacions interiors de què ha estat objecte.

TORRE DEL RELLOTGE

Moll de Pescadors s/n
Joris Prosper van Verboom. 1772.
Convertí en rellotge: 1904
Bé cultural d'interès local (B)
Aquest antic far —ara rellotge—, de 15,50 m. d'alçada, és un dels més antics de la Mediterrània, i amb el temps ha esdevingut un dels principals símbols del barri.

CASA LESSEPS • EDIFICI D'HABITATGES

Sant Miquel 41-43 • Sant Miquel 39
Segle xviii

Ampliació: 1837, aprox.
Bé cultural d'interès local (B)
Els dos edificis, simètrics, tenen l'origen en les primeres cases del barri i encara s'hi reconeixen les obertures inicials. Cap al 1837 s'hi suma una planta i s'hi afegeixen les ornamentacions de terra cuita de la façana. La Casa Lesseps deu el seu nom al fet que hi va viure Ferdinand de Lesseps, cònsol de França a Barcelona (1842-1848) i enginyer dels canals de Suez i Panamà.

ARC DE LA MAQUINISTA TERRESTRE I MARÍTIMA

Maquinista
1861
Bé amb elements d'interès (C)

Arc de mig punt de 9 m. d'alçada que assenyalava l'accés al complex de La Maquinista. Juntament amb la xemeneia i el pont grua, al passeig de Salvat-Papasseit, són els únics elements de l'antiga indústria que es conserven.

GASÒMETRE

Parc de la Barceloneta
Claudi Gil. 1868
Estructura d'acer que subjectava un dipòsit de gas a pressió de l'antiga fàbrica Catalana de Gas.

PALAU DE MAR-MAGATZEMS GENERALS DE COMERÇ

Moll del Dipòsit • Pl. Pau Vila 1-5
Maurici Garrán i Elies Rogent. 1881-1900
Reforma: Josep Benedicto i Rovira i Agustí Mateos Duch. 1994

Bé cultural d'interès local (B)
Construït per emmagatzemar les mercaderies que arribaven al port, aquest contudent edifici de maó és un bon exemple de l'arquitectura portuària del segle xix. Actualment acull el Museu d'Història de Catalunya.

MERCAT DE LA BARCELONETA

Pl. Poeta Boscà 1
Antoni Rovira i Trias. 1884
Reforma: Josep Miàs. 2007
La construcció original constava de tres naus d'estructura metàl·lica, cobertes a dues aigües i façanes d'obra vista. La recent remodelació incrementa la superfície envitrada i afegeix nous elements per reforçar la relació amb l'entorn.

CASA VALENTÍ PUIGRÒ

Atlàntida 63
Joan Baptista Pons Trabal. 1892
Edifici amb diversos elements d'inspiració floral i, per tant, proper al modernisme, dissenyat per qui arribà a ser arquitecte municipal a Barcelona i catedràtic a l'Escola de Belles Arts.

CASA JOAN MAGÍ

Balboa 14 • Pizarro 3
Enric Sagnier Villavecchia. 1896
Bon exemple de la tipologia habitual a l'«Eixample de la Barceloneta». Façana d'aire senyorial i estil neoclàssic gràcies a les pilastres, els capitells i els balcons suportats per mènsules.

EDIFICI D'HABITATGES

Sant Carles 7 • Sant Miquel 55 • Pescadors 12
Final segle xx - principi segle xx
Edifici amb tres façanes profusament ornamentades amb elements de diferents estils i materials. La copa i la serp que coronen l'entrada a la farmàcia semblen indicar que aquest ja n'era l'ús inicial.

CASA JOSEP TORRAS

Baluard 6 • Monjo 5
Josep Graner Prat. 1900, aprox.
Edifici d'adscripció modernista caracteritzat per les originals motlures dels balcons i pels esgrafiats amb motius vegetals de colors.

CASA ESTEVE CORTADA

Mediterrània 4 • Marquès de la Quadra 3
Josep Graner Prat. 1906
Com a l'anterior, aquí el més característic també són les motlures que emmarquen les obertures de la façana. La planta baixa, en canvi, mostra un disseny més proper al neoclassicisme.

TORRE D'AIGÜES DE LA CATALANA DE GAS

Parc de la Barceloneta
Josep Domènech i Estapà. 1906
Bé cultural d'interès local (B)
Torre de 45 m. d'alçada construïda per subministrar aigua a una major pressió a la fàbrica Catalana de Gas. Té base quadrada i estructura de pedra, tronc d'obra vista i planta octogonal, i dipòsit cilíndric i coberta cònica, els dos últims recoberts amb ceràmica.

FÀBRICA DEL SOL

Ginebra • Salvat-Papasseit 1
Josep Domènech i Estapà. 1907
Antigues oficines de la Catalana de Gas, de planta baixa, pis i terrassa. A les façanes hi destaca el sòcol de pedra i l'ús del maó vist per remarcar contorns d'obertures, cantonades o cornises. Actualment és la seu de la Fàbrica del Sol.

CASA JAUME CARDÚS

Alcanar 3
Josep Graner Prat. 1907
Façana amb clares referències modernistes: les motlures i els ampits basats en motius vegetals, les baranes de ferro forjat, l'estuc que imita carreus de pedra, etc.

CASA JOSEP MAGRET

Atlàntida 47
Josep Graner Prat. 1910, aprox.
Façana amb les motlures dels balcons especialment exuberants i uns magnífics esgrafiats amb motius vegetals.

CASA LLUÍS CAIRÒ

Paredes 6
Domènec Boada Piera. 1910, aprox.
Façana modernista estructurada en franges verticals on destaquen les baranes de ferro forjat i les impressionants ornamentacions florals de les llindes.

EDIFICI D'HABITATGES

Salamanca 42-44
1910, aprox.
Conjunt de dos edificis amb una composició simètrica de la façana. Cal remarcar la decoració floral en pedra de les llindes i els ampits.

BIBLIOTECA LA FRATERNITAT

Comte de Santa Clara 8-12 • Sant Carles 9 • Pescadors 7-11
Francesc Guàrdia i Vial. 1918
Reforma: Josep M. Rovira. 2001

La Fraternitat era una cooperativa obrera fundada el 1879. Dissolta l'any 1974, l'edifici modernista, amb una treballada façana de totxo i una rica decoració exterior, ara acull la biblioteca del barri.

EDIFICI D'HABITATGES

Maquinista 18
Domènec Boada Piera. 1910, aprox.
Edifici molt semblant a la Casa Lluís Cairò (18), tant en la composició com en l'ornamentació de la façana.

TALLERS NUEVO VOLCANO

Moll Nou
Julio Isamat Vila. 1931-1951
Projectat per acollir els nous tallers d'aquesta indústria especialitzada en la construcció i reparació de vaixells de vapor, l'edifici es caracteritza per la simplicitat de línies i una certa monumentalitat: simetria, seriació de grans obertures, etc.

CASA MIQUEL

Maquinista 10
Josep Masdeu. 1920
Bé amb elements d'interès (C)

Aquí va haver-hi la primera sasteria del barri, fins que l'edifici es va reformar l'any 1920. D'aleshores és una composició clarament noucentista on destaca l'esgrafiat central de temàtica mitològica, d'Emili Ferrer.

EDIFICI D'HABITATGES

Pg. Joan de Borbó 38-39
Carles Martínez. 1927
Bé amb elements d'interès (C)

Edifici de composició rigorosament simètrica amb esgrafiats verticals a l'eix central. En contraposició a la verticalitat, els balcons de les plantes primera i quarta s'uneixen i emfasitzen l'horitzontalitat.

ANTIG MONTEPIO DE SANT PERE

Sant Elm 58-62 • Almirall Aixada 4 • Mar 95-99
Antoni Falguera. 1928
Edifici noucentista que destaca per les seves grans dimensions i per una certa monumentalitat, emfasitzada especialment per l'arcada del carrer Almirall Aixada. Antiga seu de la Mutualitat de Sant Pere Pescador, avui acull l'organització d'Estibadors Portuans.

TORRE DE SANT SEBASTIÀ

Moll Nou
Carles Buïgas i Sans. 1931
El telefèric es projecta amb motiu de l'Exposició Internacional de 1929, tot i que s'acaba construïnt posteriorment. La infraestructura enllaça Miramar amb la torre de Sant Sebastià, una gran estructura metàl·lica de 78,4 m. d'alçada, amb l'estació de cabines i un restaurant a la part superior.

FACULTAT DE NÀUTICA

Pla de Palau 18 • Pl. Pau Vila
Joaquim Vilaseca i Adolf Florensa. 1933
Bé cultural d'interès local (B)
Edificació de llenguatge classicista i rigorosa simetria compositiva, amb els qual pretén establir un diàleg amb l'edifici de la Llotja i donar homogeneïtat al Pla de Palau.

CASA MARTÍ VENTOSA

Pg. Joan de Borbó 22-23 • Mar 44-46
Manuel Puig Janer. 1935
Bé cultural d'interès local (B)
Gran edifici d'habitatges de certa inspiració parisenca —mansarda de l'últim pis i tribunes circulars coronades amb una cúpula—. És remarcable el relleu escultòric amb temàtica marina situat sobre la porta d'accés.

EDIFICI D'HABITATGES

Pg. Joan de Borbó 50-51
Francesc de Paula Quintana Vidal. 1936
Bé amb elements d'interès (C)

Edifici amb una rica i variada façana: l'entresol amb obertures més petites, una gran tribuna central al pis principal, obertures en forma d'arc al penúltim pis i mansarda amb llucanes a l'àtic.

COOPERATIVA POPULAR OBRERA EL SIGLO XX

Ginebra 24
Miquel Niubó i Munté. 1939
Edifici blanc, expressionista, de formes pures i volumetria contundent, construït a principis dels anys quaranta. La cooperativa, fundada el 1901, tanca a principis dels noranta i ara, gràcies a l'acció veïnal, l'edifici esdevindrà un equipament públic.

EDIFICI D'HABITATGES BARCELONETA

Pg. Joan de Borbó 43
José Antonio Coderch de Sentmenat i Manuel Valls i Vergés. 1954

El vestíbul conté el Mural Barceloneta (Josep Guinovart, 1954)
Bloc amb una subtil composició de façana organitzada en tres parts: la planta baixa, amb acabat de pedra i de vidre; les plantes habitables, amb franges verticals, enrajolades o acabades amb làmines, que es pleguen suauement, i la cornisa superior, que marca l'alineació de l'illa.

BLOC DELS PESCADORS

Pl. del Llagut • Ginebra • Marquès de la Mina • Maquinista • Sant Josep
José Antonio Coderch de Sentmenat i Manuel Valls i Vergés. 1956

Conjunt d'onze blocs de pisos socials disposats en forma d'U a l'entorn d'un pati públic central. Construït per allotjar pescadors que vivien en barraques a la platja, utilitza materials i sistemes tradicionals (maó, persianes enrotllables...), però amb una composició molt més contemporània. Molt recomanable la web www.blocdelspescadors.cc

CLUB NATACIÓ BARCELONA

Pg. Joan de Borbó 43
Miquel Ponsetí i Vives. 1969
Conjunt de volums annexos a una edificació preexistent. L'estructura reticular de formigó armat és suportada en planta baixa per uns pilars en forma de V que doten l'edifici d'una gran lleugeresa visual.

CLUB NATACIÓ ATLÈTIC-BARCELONETA

Pl. del Mar s/n
José Antonio Martínez Lapeña i Elías Torres Tur. 1994
Situat on hi hagué els antics Banys Orientals i els de Sant Sebastià, l'edifici es concep com un joc minimalista de volums prismàtics de formigó amb grans obertures. En destaquen el canaló i la gàrgola de desguàs per les seves grans formes escultòriques.

CENTRE CÍVIC BARCELONETA

Conreria 1
Josep Roselló i Til. 1994
Edifici de formigó armat d'aparent simplicitat externa que amaga una rica complexitat volumètrica. En destaca la façana marítima, tota vidriada i protegida del sol per un gegant *brise-soleil* de formigó.

HOSPITAL DEL MAR

Pg. Marítim de la Barceloneta 25-29
Reforma i ampliació: Albert de Pineda, Manuel Brullet i Alfonso de Luna. 1992 - actualitat
Premi FAD d'Arquitectura 1992
Des dels noranta s'hi du a terme una gran reforma i ampliació per integrar l'hospital al nou front marítim i millorar-ne la relació amb l'exterior, articular coherentment els antics edificis amb els nous i dotar els espais d'un acollidor ambient domèstic.

TORRE MARE NOSTRUM

Doctor Aiguader 38-54
Enric Miralles i Moya i Benedetta Tagliabue. 2005
Complex d'oficines que, a partir d'un nucli central, es desplega en tres volums: el més baix s'adapta a l'escala del barri, el voladís juga amb la velocitat de la ronda i la torre s'erigeix com una fita visual al final de l'eix del passeig de Sant Joan.

PARC DE RECERCA BIOMÈDICA DE BARCELONA

Doctor Aiguader 88
Albert de Pineda Álvarez —PINEARQ, Manuel Brullet i Alfonso de Luna. 2006
Edifici amb volumetria de con escapçat en diagonal i amb un pati central, amb el punt més alt tocant a la ronda i el més baix a prop del mar. La façana recoberta de làmines de fusta permet filtrar la radiació solar i donar-li una imatge unitària.

HOTEL W BARCELONA

Pl. Rosa dels Vents 1
Ricard Bofill Levi. 2009
Conegut com «Hotel Vela» per la seva forma i situat on acaba la successió de platges de Barcelona i on comença l'escullera del port, els seus 99 m. d'alçada el converteixen en una de les fites, força controvertida, del litoral barceloní.

ART PÚBLIC

«EL NEGRE DE LA RIBA»

Andrea Dòria 4
Reproducció del 2003. Original al Museu Marítim.
Còpia de la talla d'un indi americà que presidia el mascaró de proa d'un bergantí del segle xviii. El veler va ser desballestat després d'un incendi i Francesc Bonjoch el penjà a l'entrada de la seva taverna, a la Riba (actual Moll de la Barceloneta).

FONT DE CARMEN AMAYA

Pl. Brugada
Rafael Solanich. 1959
Carmen Amaya (1913-1963), bailloara i cantant de flamenc, va néixer al Somorrostro, barri de barraques ubicat fins als seixanta anys a prop d'on es troba aquesta font, amb cinc figures de nens tocant la guitarra i ballant.

«EVOCACIÓ MARINERA»

Pg. Joan de Borbó
Josep Maria Subirachs. 1958-1960
Obra abstracta alineada amb l'informalisme i realitzada en bronze, va ser una de les primeres escultures abstractes instal·lades en un espai públic de la ciutat, fet que va generar una forta polèmica.

«FERROESTRUCTURA NÚMERO 5» (O «SIDEROPLÓIDE. ALS HOMES DE LA MAR»)

Moll de Pescadors
Salvador Aulèstia. 1963
Aquesta obra, de 50 m. de llarg, 16 d'alçada i feta amb 100 tones de ferro colat reciclat de la ferralla dels vaixells, es va construir amb la participació d'una trentena de treballadors del port. Des de 2001 es troba al Moll de Pescadors i només és visible des de l'aigua.

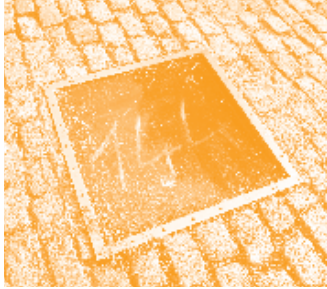
«ROSA DELS VENTS»

Pl. Pau Vila
Lothar Baumgarten. 1992
Conjunt inspirat pel poema «Veles e vents» d'Ausiàs March, dispers entre la plaça i l'entorn del Palau de Mar i configurat per grans lletres encastades a terra que componen els noms dels vuit rumbos de la rosa dels vents. Cal curiositat i paciència per trobar tots els vents!

«CRESCENDO APPARE»

Pla de Miquel Tarradell
Mario Merz. 1992
21 xifres de neó encastades a terra amb una tapa de vidre. Les xifres són els 21 primers nombres de la successió de Fibonacci (cada nombre és el resultat de la suma dels dos anteriors) i la separació entre els neons augmenta seguint la lògica proporcional de la sèrie, fins a estendre's al llarg d'uns 100 m.

«UNA HABITACIÓ ON SEMPRE PLOU»

Pl. del Mar
Juan Muñoz. 1992
Una gran esplanada pavimentada i, al mig, un oasi amb sorra i quatre ombús que rodegen aquesta gàbia-umbracle i li fan ombra. A l'interior, cinc figures de bronze i base esfèrica, com saltamartins. El projecte inicial preveia un sistema d'irrigació que no es va arribar a instal·lar.

«ESTEL FERIT»

Platja de la Barceloneta
Rebecca Horn. 1992

Aquesta torre, de 10 m. d'alçada, formada per quatre cubs superposats i mig desencaixats, es pot entendre com un doble homenatge al barri. D'una banda, als *xiringuitos* que hi havia a la platja abans dels Jocs Olímpics. De l'altra, als quarts de casa i a les remuntes, tan comunes a la zona.

«SENSE TÍTOL.» (BALANÇA ROMANA)

Andrea Dòria 32, entre Miquel Boera i Conreria
Jannis Kounellis. 1992
L'obra, inspirada en els molls de càrrega, mostra un joc de balances amb sacs de cafè contra una paret mitgera. L'artista, un dels fundadors de l'arte povera, l'elabora amb materials «pobres» com ara bigues, cables o ganxos. Originalment es trobava al carrer Pepe Rubiànes amb Baluard.

«PEIX DAURAT»

Pg. Marítim
Frank Gehry. 1992
Escultura-umbracle gegant (56 m. de llarg per 35 d'alçada) que mostra un peix configurat per una superfície de fines franges entrecreuades d'acer inoxidable daurat. Sota l'efecte dels raigs de sol l'obra brilla tal com ho fan les escates dels peixos.

«DAVID I GOLIAT»

Parc de les Cascades
Antoni Llena. 1992
Enorme escultura d'acer, formada per una cara (Goliat) sostinguda per tres fines potes retorçades (David). El seu significat fa referència al contrast entre l'antic barri de barraques del Somorrostro i l'actual barri benestant de la Vila Olímpica.

«SIMÓN BOLÍVAR»

Parc de la Barceloneta
Julio Maragall. 1996
Gran escultura de bronze de Simón Bolívar (1783-1830), líder revolucionari en les lluites per la independència de països sud-americans com Colòmbia, Veneçuela, l'Equador, Perú o Bolívia. L'escultura el mostra vestit de civil per remarcar el seu caràcter d'estadista.

«PEIX BLAU»

Pg. Marítim
Joan Gardy Artigas. 1997
Encarregada pels propietaris d'un restaurant que tenia l'accés en aquest punt, l'obra representa un peix contingut dins d'un marc, el qual sembla buscar el diàleg amb el *Peix daurat* de Frank Gehry.

«MONUMENT A JOSEP MORAGUES»

Pl. Pau Vila
Francesc Abad. 1999
Homenatge al general que va lluitar contra els borbònics en la guerra de Successió. El 1715 fou executat i el seu cap exposat en una gàbia durant dotze anys al Portal de Mar. L'obra, situada en aquest mateix lloc, està formada per un llorer oprimit per sis blocs de marbre amb el poema «Fadensonnen» ('Sols de fit') de Paul Celan.

«BESTIAL»

Pg. Marítim
Frederic Amat. 2002
Situada en un gran volum de vidre que il·lumina el local inferior, l'obra aprofita el nom del restaurant per construir una espècie de terrari de sorra, formigues i mosques pel·l de referències a l'entorn immediat.

«HOMENATGE A LA NATACIÓ»

Pl. del Mar
Alfredo Lanz. 2004
Gran conjunt de formes abstractes i siluetes d'acer Corten que representen les diferents modalitats de la natació: velocitat, salts, sincronització i waterpolo. Destaca pel joc entre buits i plens i pels reflexos sota la llum del sol i davant del mar.

«NEREIDA»

Pg. Joan de Borbó (rotonda davant de la pl. Rosa dels Vents)
Alfredo Lanz. 2004
Segons la mitologia grega

la barceloneta

HISTÒRIA, ARQUITECTURA I ART PÚBLIC

L'Eixample projectat per Ildefons Cerdà el 1859 va marcar per sempre més l'urbanisme de Barcelona, però des d'un segle abans la ciutat ja comptava amb un primer barri fora muralles construït a partir d'un projecte racional i unitari, la Barceloneta.

Avui en dia l'urbanisme, l'arquitectura i l'art presents retraten perfectament els aproximadament 260 anys d'història de la Barceloneta. Des de les primeres dècades, en què la vida econòmica girava únicament entorn del mar, passant per la Revolució Industrial, que va omplir el barri de fàbriques, o l'eclosió del sector dels serveis, amb banys, bars i restaurants, fins a acabar amb l'explosió del turisme global i l'aparició de fenòmens com l'especulació immobiliària o la gentrificació.

Octavio Paz afirmava que l'arquitectura és el testimoni menys subornable de la història. Cada edifici reflecteix un moment històric i la societat que el va bastir. Així mateix, ben sovint l'art públic ens parla de fets o personatges cabdals en la història i la cultura del lloc on s'ubiquen les obres.

En aquest sentit, la Barceloneta disposa d'una rica varietat d'edificis i obres artístiques que, ben contextualitzades, permeten entendre l'evolució del barri tant des d'un punt de vista urbanístic com econòmic i social. Aquesta és, doncs, també, una aproximació al patrimoni immaterial de la Barceloneta a través de l'art i l'arquitectura.

EL NAIXEMENT D'UN NOU BARRI

La derrota catalana a la guerra de Successió va tenir grans conseqüències tant per als barcelonins com per a la ciutat construïda.

Tenint en compte que a una banda de la ciutat ja hi havia el castell de Montjuïc, i amb l'objectiu de controlar i sotmetre una població contrària a la nova monarquia, el règim de Felip V pren la decisió de bastir una gran ciutadella militar a l'altre costat de Barcelona. El projecte de l'enginyer militar Joris Prosper van Verboom preveu, a més, crear una àmplia esplanada defensiva davant la fortalesa, la qual implica l'enderroc d'una bona part del barri de la Ribera, el més rebel i econòmicament més dinàmic de la ciutat. Per tant, un enderroc pensat, també, com una forma de càstig i humiliació a una població hostil.

L'any 1716 es col·loca la primera pedra de la Ciutadella i un any més tard s'inicia la demolició del barri, que afecta 38 carrers, 1.016 habitatges i unes 5.000 persones. En total, es fa desaparèixer el 17% de la superfície de la Barcelona del moment, tot obligant els ciutadans a esfondrar les seves pròpies cases.

Alguns d'aquests habitants marxen a poblacions veïnes, altres busquen allotjament a la resta de la ciutat i una part es desplaça a la petita península que separa la platja del port, on s'installen a la zona de barraques. Al mateix temps, el 1718, l'enginyer Verboom fa un primer projecte per a la futura Barceloneta, que acaba caient en l'oblit i no s'arriba a construir. Caldrà esperar trenta anys perquè es faci el pla definitiu i uns anys més perquè es converteixi en realitat, però mentrestant els antics habitants de la Ribera segueixen malvivint en infrahabitatges.

EL PROJECTE URBANÍSTIC

Un altre enginyer militar, Juan Martín Cermeño, desenvolupa l'any 1749 el projecte definitiu de la Barceloneta per iniciativa del capità general Jaime Miguel de Guzmán-Dávalos, marquès de la Mina.

El projecte de «la petita Barcelona», un gran exemple de l'urbanisme racional del segle de les llums, preveu una retícula d'illes constituïdes com fileres de deu cases unifamiliars de dues plantes cada una. Els quinze carrers paral·lels al port tenen una amplada de 7,5 metres, mentre que les vies perpendiculars són una mica més amples, de fins a 9,3 metres. Uns carrers, per tant, ben il·luminats i airejats. L'orientació nord-sud dels carrers i les illes, en el seu sentit llarg, respon a la voluntat militar de controlar, de la Ciutadella estant, tot allò que succeeix als carrers del barri i a la necessitat d'entrar-hi ràpidament en cas de revoltes. El projecte preveu, també, dues grans places: una, la plaça de la Barceloneta, amb l'església de Sant Miquel del Port; l'altra, on s'acabà construïnt el mercat, per a activitats comercials. Pel que fa a les cases, totes tenen dues plantes de 8,4 x 8,4 metres i doble orientació, excepte les dels extrems de cada illa, les quals disposen de tres façanes.

La primera pedra del barri es col·loca el 1753 i, tan bon punt es completa el que preveia el projecte inicial, la Barceloneta continua creixent seguint la mateixa lògica urbana. Així mateix, les cases previstes ben aviat comencen a ser subdividides fins a arribar als coneguts «quarts de casa» (cada planta de l'habitatge original es divideix en dos habitatges d'uns 28 m²). Més endavant, amb l'entrada al segle xx, s'hi comencen a construir remuntes, que canvien completament la fisonomia del barri.

LA INDUSTRIALITZACIÓ DEL SEGLE XIX

Durant els seus primers cent anys l'economia de la Barceloneta roman fortament vinculada al mar en tots els seus aspectes (pesca, construcció de vaixells, activitats portuàries, etc.), però a partir de mitjan segle xx el sector industrial comença a guanyar pes. La proximitat del port, la prohibició de l'Ajuntament d'instalar noves màquines de vapor a l'interior de la ciutat emmurallada (1846) i la construcció de la línia de ferrocarril Barcelona-Mataró, amb una estació terminal al nord del barri (1848), fan que la Barceloneta esdevingui una zona interessant per ubicar-hi noves indústries.

Així, amb la implantació, entre d'altres, de la Nuevo Vulcano (1834), els Gasòmetres (1840) —origen de la Catalana de Gas, dedicada inicialment a l'enllumenat públic per gas—, la foneria Domènech (1848), els Tallers Alexandre (1849), La Maquinista Terrestre i Marítima (1855) o els Tallers Escuder (1872), el barri passa a combinar l'activitat marítima amb la industrial i la Barceloneta esdevé el bressol de la indústria metallúrgica i mecànica catalana.

El port a una banda, la platja a una altra i la ubicació d'una bona part d'aquestes grans indústries, a més de l'eix ferroviari i la ciutadella militar, a la zona nord del barri, converteixen la Barceloneta en un territori força aïllat de la resta de la ciutat i en limiten el creixement. Tot i això, a finals del segle xix s'urbanitza l'«Eixample de la Barceloneta» sobre les antigues hortes d'en Gurri, a la banda nord, on es concentraran la majoria d'edificis modernistes.

Ja a la primera meitat del segle xx, les grans indústries són substituïdes gradualment per tallers i petita indústria molt més diversificada i, finalment, el 1963 tanca la fàbrica més emblemàtica de la Barceloneta, La Maquinista.

LES TRANSFORMACIONS PELS JOCS OLÍMPICS

Al llarg del segle xx a la Barceloneta es desenvolupa un nou sector econòmic a l'entorn de l'oci vinculat al mar. La popularització de les platges com a espais de lleure i esport i l'aparició dels primers banys possibiliten, a més, el desenvolupament progressiu del sector de la restauració, el qual, davant la manca de control i regulació, va creixent directament sobre la sorra de la platja amb construccions precàries.

Amb la democràcia acabada de recuperar, Barcelona veu en la possibilitat d'organitzar uns jocs olímpics l'oportunitat per dur a terme grans transformacions urbanes, necessàries després dels gairebé quaranta anys de dictadura.

L'any 1986 s'aprova el PERI (Pla Especial de Reforma Interior) de la Barceloneta i el mateix any la ciutat és designada seu dels Jocs Olímpics de 1992.

A partir d'aquell moment la dignificació de l'espai públic, la recuperació del front marítim i la reorganització de la mobilitat (amb la construcció de les rondes) són alguns dels projectes més importants que es posen en marxa a Barcelona i tindran un fort impacte en la Barceloneta.

En pocs anys el barri experimenta importants canvis en tot el seu perímetre: d'una banda, la renovació de les façanes portuària i marítima (i la consegüent desaparició dels *xiringuitos* de platja i l'ambient popular que generaven al seu entorn); d'una altra, la construcció de la Ronda Litoral i la urbanització del parc de la Barceloneta.

Aquestes transformacions milloren clarament les condicions del barri però també posen les bases perquè, amb la irrupció del turisme de masses i la globalització econòmica, la gentrificació esdevingui un dels principals problemes d'aquest barri popular que, malgrat tot, segueix lluitant per preservar la seva identitat i, sobretot, la seva gent.

«CONFIGURACIONS URBANES», PROJECTE D'ART PÚBLIC

Amb motiu de l'organització dels Jocs Olímpics, Barcelona també crea l'Olimpiada Cultural, un ambiciós programa concebut per promoure la cultura en totes les seves expressions.

«Configuracions urbanes», projecte d'exposició artística a l'espai públic dels barris de la Ribera i la Barceloneta, és impulsat per l'Olimpiada Cultural amb l'objectiu de reforçar el vncle, mitjançant l'art, entre aquests dos barris històrics de la ciutat, un vncle que té el seu origen en la derrota de Catalunya a la guerra de Successió.

Comissariat per Glòria Moure, el projecte pretén apropar l'art a la ciutadania, i per això es demana als vuit artistes convidats que les obres estiguin en sintonia amb l'entorn físic i humà i estableixin un diàleg amb l'espai on s'installen.

La ubicació de les obres fa que aquesta exposició col·lectiva i permanent també es pugui entendre com un itinerari artístic que baixa des de la Ribera fins a la Barceloneta seguint aquest ordre:

- **JAMES TURRELL:** *Deuce Coop*. Convent de Sant Agustí
- **JAUME PLENSA:** *Born*. Passeig del Born
- **ULRICH RÜCKRIEM:** *Sense títol (Quatre falques)*. Pla de Palau
- **LOTHAR BAUMGARTEN:** *Rosa dels vents*. Plaça Pau Vila
- **MARIO MERZ:** *Crescendo appare*. Pla de Miquel Tarradell
- **JUAN MUÑOZ:** *Una habitació on sempre plou*. Plaça del Mar
- **REBECCA HORN:** *L'estel ferit*. Platja de la Barceloneta
- **JANNIS KOUNELLIS:** *Sense títol (Balança romana)*. Carrers Miquel Boera, Andrea Dòria i Conreria (originalment a Pepe Rubianes amb Baluard).

la barceloneta

HISTÒRIA, ARQUITECTURA I ART PÚBLIC